

НЕОБИЧНА СВЕДОЧАНСТВА

Колекционар рударских лампи

И данас надомак Горњег Милановца ради Рудник олова и цинка, најиздашнији у држави, а од пре десетак година један од примера најуспешније приватизације рудника у Србији. Тачније речено, данас је 12 година од када је предузеће „Контанго“ постало власник 70 одсто акција „Рудника“, а 2012. године је купљено и преосталих 30 одсто.

– Путujemo и учимо од најбољих. Запослене обучавамо у најбољим европским и светским рудницама – говоре заједнички рудари и руководиоци „Рудника“ са Рудника.

Уз оне у Новом Брду на Косову, у Брсковоу и Сребреници, био је извор благостања и угледа владара, али и целе средњовековне Србије. Руда се ту копала од праисторије, што су баштинили Римљани када су освојили овај део Балкана почетком нове ере. Прва открића о античком руднику донео је Јанко Шафарик, библиотекар и чувар Народног музеја, кога је кнез Михаило 1865. године послао овамо да започне с археолошким истраживањима која трају до дана данашњег. Он је први установио да се на Руднику налазио други по величини и значају град настањен рударима, али и занатлијама, трговцима и велможама, и с чврстим везама које су досезале до Бара, Котора, Дубровника и јужне Италије, као и средње Европе. Због рудара, чувених средњовековних „гастарбајтера“, овде је постојало чак пет цркава наме-

њених браћи католицима, док се православне још откопавају и пребројавају, а процењује се да их је било најмање петнаест. Артефакти који сведоче о овоме чувају се у Народном музеју, или у Музеју рудничко-таковског краја, а могу се пронаћи и у другим музејским збиркама. Већ деценијама кустоси милановачког храма сећања, уз драгоцену стручну и осталу помоћ професора и студентата са археолошког одсека престонишког Филозофског факултета, воде и надзиру овај изузетан пројекат.

Нажалост, археологија је привилегија богатих, па та истраживања теку споро, много спорије него што би и научници и радозналци желели, а све по оној народној изреци – „колико пара, толико и музике“. Зато археолози, кад им се заврши прекратка сезона, своје ископине поново затрпавају, не би ли их сачували до неких срећнијих, мудријих и богатијих времена, док све оно што пронађу током радова похрањују у музејске депое и трезоре, па излажу кад су у прилици.

На срећу, та најбоља помоћница и најпоузданија савезница историје има и једну слабије познату „попречну грану“ коју признају чак и поваздан сумњичави научници. Реч је о – колекционарству. Отуда и прича о чудном сакупљачу несвакидашњих предмета и састављачу још чудније збирке. Оно што може да збуни је да речена збирка није археолошка већ рударска, али и таква каква је, осветљава прохујалу

повест.

Сувенири из прошлости

Момчило Пауновић са Рудника, заселак Брезовица, рашчуо се као један од двојице аутомеханичара у бившој Југославији са лиценцом за сервисирање или поправку мотоцикала најпознатијих светских произвођача. То је страст која га држи иако је увелико у пензији. Зна се за то, па пријатељи још збијају шале на рачун његове посвећености свом занату, иако то поштују, а неки и кришом завиде.

Тако би било и дан-данас да недавно у Дому Културе на Руднику није постављена изложба „Рударење на Руднику кроз векове“, аутора Александра Марушића, Саше Савовића, Радоша Гачића и – Момчила Пауновића! Откуда се Момчило затекао међу овим историчарима и уметницима, може се открити по чудноватој збирци рударских лампи, која је у поседу породице Пауновић већ деценијама, а буја и расте из генерације у генерацију. Момчилове лампе изложене уз остале предмете, документа и фотографије, поуздан су водич не само кроз повест рударства на Руднику од античког доба, већ и сведочанство о напретку (гдегод и назадовању) занатства и технологије кроз пуста столећа.

– Могло би се рећи да сам на изврстан начин изрод – почео је шаљиво. – Јер, сви моји преци бавили су се или копањем, или занатима повезаним са рударством. И једино што нас исти-

нски спаја је страст ка сакупљању разних предмета везаних за ову привредну грану кроз векове. То су наши сувенири из прошлости.

У поставци је изложено само четрдесет лампи, па иако избором верно прате развој рударства стварају утисак да је „Пауновића збирка“ прескромна?

– Зависи како се посматра – спремно објашњава Момчило. – У збирци је само шездесетак лампи различите старости, конструкције или порекла, али у повести копања у мраку и није их било више. Оно, ако би се изложено део колекције упоредио с неком филателистичком или нумизматичком збирком, и ја бих помислио да је мала, али је зато пробрана тако да прича причу коју желимо да представимо посетиоцима изложбе. Признајем, нису све рударске лампе из моје збирке. Недостајући део позајмљен је из милановачког музеја, или од колекционара које тресе иста или слична грозница. А, када причамо о величини нечије збирке, требало би се сетити чувене колекције „Севсо“, око које се својевремено дигла огромна прашина и код нас и у свету, иако је, бар званично, бројала тек четрнаест комада сребрног посуђа. Уосталом, та збирка датира из касноантичког периода, а бар четвртину моје колекције чине лампе значајно старије од ње.

Момчилове лампе се разликују по времену када су настале, материјалу од којег су начињене, облику, величини, констру-

кцији, гориву које користе, очуваности... и нема две сличне. Ипак, једна нарочито одудара?

– Па, то и није рударска лампа – насмејао се колекционар срдечно. – То је нешто као механички канаринац, а уврстио сам је у збирку јер сведочи не само о рударењу, већ и о домишљатости рудара. Додуше, у основи то и јесте карбитна лампа, а конструисана је тако да почне да пуцкета кад ниво метана пређе безбедну границу. Некад су рудари у угљенокопе носили канаринце јер су те птичице осетљиве и реагују и на најмање присуство гаса, док се данас користе модерни дигитални детектори. Е, ова лампа је „премостила“ та два толико различита сигурносна протокола.

Швабе православци

Осим рударских лампи, Момчило сакупља друге и друкчије предмете.

– Још као основац трпео сам грдњу родитеља што „довлачим старудију у кућу“ – насмејао се разнежено.

– Бавим се тиме од кад знам за себе, и нисам почео с рударским артефактима: скупљао сам поштанске марке, књиге, стари новац и стара документа, а круна тог мог колекционарског галиматијаса била је сабља неког мог претка. Однео сам је једаред у школу да се нахвалим пред дру-

гарима, али сам је на тренутак испустио из вида па је „добила крила“, али још тиња нада да ће се однекуд појавити! Много тога из колекције криомице су ми однели па знам да такви предмети имају својство да волшебно нестају.

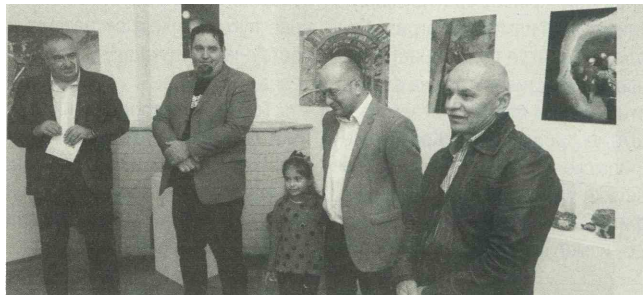
Али, успео је да сачува документ, заправо наредбу књаза Милоша, коју је издао својим чиновницима. Пише: „Одведите све инжилире па пронађите Игњата Швабу и његовог оца да вам покажу све старе руднике и дају узорке руда.“

– Мој брат од тетке Драгослав Игњатовић такође је рудар – почео је да објашњава важност овог документа. – А постоји и писани траг стар два и по века, у ком се спомиње неки његов предак Игњат Шваб, Пречанин. По њему, или по његовом унуку Игњату којег у наредби спомиње књаз Милош, они се данас презивају Игњатовићи. Нико није залазио у порекло презимена Шваб, али занимљиво је да су они дошли на Рудник као православни, те да и данас славе Светог Луку пред иконом коју су тада донели. Иначе, ово причам како бих указао шта све може сазнати и каквим се лавиринтима може провлачити један аутомеханичар, ако се искрено посвети – рударским лампама.

Милош Лазић

МУЗЕЈ У СИНЂЕЛИЋЕВОЈ ОТВОРИО ВРАТА НОВЕ ИЗЛОЖБЕ

Рударење на Руднику кроз векове

Пред Горњомилановчанима до 1. новембра

У необичној атмосфери потпуног мрака, каквог срећемо само у рударском окну, у понедељак у галерији Музеја рудничко-таковског краја отворена је изложба *Рударење на Руднику кроз векове*, која представља део археолошке збирке Музеја, фотографије Саше Савовића и изузетну збирку предмета и минерала Момчила Пауновића са Рудника.

Након првог постављања у августу ове године на Руднику, изложба је стигла и у музеј у Синђелићевој, а до 1. новембра посетиоци могу видети: античке светилке, старе рударске лампе, карбитне и уљане, сигналне фењере, документа закупца Качерских рудника Михајла Мише Михајловића, као и личне предмете надзорника Качерских рудника Милије Јочовића.

На отварању су говорили в.д. директора Музеја Александар Марушић, директор Културног центра Драган Арсић, а у име Рудника и флотације Рудник Зоран Недељковић, који је истакао одличну сарадњу ове компаније са установама културе. На крају вечери, присутнима се обратио и Момчило Пауновић, представивши своју богату збирку и дугогодишњи колекционарски рад.

М. М.